

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอแนวคิดทฤษฎีการเมืองการปกครองท้องถิ่นในรูปแบบเทศบาล และแนวความคิดทฤษฎีการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งแบ่งออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดการปกครองท้องถิ่น : เทศบาล
2. แนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมือง
3. ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง
4. แนวคิดและทฤษฎีพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง
5. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดการปกครองท้องถิ่น : เทศบาล

ในทางการเมืองและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยนั้น การปกครองท้องถิ่นนับว่าเป็นรากฐานของการปกครองระดับชาติ ดังนั้นประเทศที่เป็นประชาธิปไตยจึงให้ความสำคัญกับการปกครองท้องถิ่นและยอมรับกันว่า การจัดให้มีการปกครองท้องถิ่นเป็นวิธีการปกครองที่ดีที่สุดที่สามารถนำไปสู่การปกครองตนเองและการพัฒนาทางการเมืองการปกครอง ส่วนการปกครองในระดับชาตินั้นจะไม่สามารถพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าได้เลย ถ้ามิได้มีการปูพื้นฐานให้ประชาชนในท้องถิ่น ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการปกครอง และเรียนรู้หลักการเบื้องต้นของประชาธิปไตยจากการปกครองท้องถิ่น ในประเด็นนี้ผู้วิจัยจะเสนอแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเมืองการปกครองท้องถิ่นของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทศบาลและลักษณะเฉพาะของเทศบาลตำบลประจวบ

1.1 ความหมายของการปกครองส่วนท้องถิ่น (Local Government)

รอบสัน (Robson, 1953 : 574) ได้ให้ความหมายของการปกครองท้องถิ่นไว้ว่า หมายถึง การปกครองในรูปแบบหนึ่งที่มีอำนาจอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ตามสมควรและอำนาจอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ของท้องถิ่นจะต้องไม่มากจนมีผลกระทบต่ออำนาจอธิปไตยของรัฐเพราะองค์กรปกครองท้องถิ่นมิใช่ชุมชนที่มีอำนาจอธิปไตย องค์กรปกครองท้องถิ่นมีสิทธิตามกฎหมาย และมีหน่วยงานที่จำเป็นเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กร

ดำรง ลัทธพิพัฒน์ (2515 : 121) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การปกครองท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการปกครองตนเองโดยประชาชนในหน่วยชุมชน หรือหน่วยการปกครองท้องถิ่น ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นหน่วยรัฐบาลท้องถิ่น

วิญญู อังคณารักษ์ (2519 อ้างถึงใน ประหยัด หงษ์ทองคำ และพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2529 : 105) ได้นิยามการปกครองท้องถิ่นไว้ว่า หมายถึงการปกครองในรูปแบบการกระจายอำนาจการปกครองบางอย่าง ซึ่งรัฐได้มอบอำนาจให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีโอกาสปกครองและบริหารงานด้วยตนเอง เพื่อสนองความต้องการของส่วนรวมให้มีการดำเนินงานอย่างประหยัด มีประสิทธิผลตรงกับความต้องการของประชาชน ในแต่ละท้องถิ่นย่อมจะทราบความต้องการและมีความผูกพันต่อท้องถิ่นนั้น ๆ ยิ่งกว่าผู้อื่น โดยการจัดให้มีเจ้าหน้าที่ซึ่งราษฎรในท้องถิ่นนั้น ได้เลือกตั้งขึ้นมาทั้งหมดหรือบางส่วน มาบริหารราชการ ด้วยงบประมาณเป็นของตนเองและมีอิสระในการบริหารงานพอสมควร

ประหยัด หงษ์ทองคำ (2526 : 40) ได้ให้ความหมายการปกครองท้องถิ่นไว้ว่า หมายถึง รูปแบบการปกครองที่เกิดจากการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่นเพื่อวัตถุประสงค์ที่จะทำให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีโอกาสเรียนรู้และดำเนินงานต่าง ๆ ในการปกครองเพื่อสนองตอบความต้องการและแก้ปัญหาด้วยตนเอง

จากคำจำกัดความดังกล่าวพอที่จะสรุปได้ว่า การปกครองท้องถิ่นเป็นระบบการปกครองที่เป็นผลเนื่องมาจากการกระจายอำนาจทางการปกครองของรัฐ และการทำหน้าที่ปกครองท้องถิ่นกระทำโดยประชาชนในท้องถิ่นซึ่งองค์การนี้จัดตั้งและถูกควบคุมโดยรัฐบาล แต่ก็สามารถวินิจฉัยสั่งการ รวมทั้งมีอำนาจในการกำหนดนโยบายและควบคุมให้มีการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามนโยบายขององค์กรปกครองท้องถิ่นได้

1.2 องค์ประกอบที่สำคัญของการปกครองท้องถิ่น

การปกครองท้องถิ่นมีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้ (ประทาน คงฤทธิศึกษาการ, 2526 : 8)

1.2.1 หน่วยการปกครองท้องถิ่นจัดตั้งขึ้นโดยผลแห่งกฎหมายและมีฐานะเป็นนิติบุคคล

1.2.2 หน่วยการปกครองท้องถิ่นที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นต้องไม่อยู่ในสายการบังคับบัญชา

ของหน่วยงานทางราชการส่วนกลาง เพราะจะต้องเป็นหน่วยงานที่มีอิสระในการปกครองตนเอง แต่อยู่ภายใต้กรอบของกฎหมาย

1.2.3 หน่วยการปกครองท้องถิ่นที่จัดตั้งขึ้นต้องมีองค์กรที่มาจากการเลือกตั้ง

โดยประชาชนในท้องถิ่นนั้นเป็นสำคัญ เพื่อแสดงถึงการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองของประชาชน

1.2.4 หน่วยการปกครองท้องถิ่นนั้น ๆ จะต้องมีอำนาจในการจัดเก็บรายได้ (revenue) โดยการอนุญาตจากรัฐเพื่อให้มีรายได้นำมาทำนุบำรุงท้องถิ่น

1.2.5 หน่วยการปกครองท้องถิ่นนั้น ควรต้องมีอำนาจในการกำหนดนโยบายตามครรลองของการปกครองที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองอย่างแท้จริง

1.2.6 หน่วยการปกครองท้องถิ่นนั้น ๆ ควรต้องมีอำนาจในการออกกฎข้อบังคับเพื่อกำกับให้มีการปฏิบัติให้เป็นไปตามนโยบายหรือความต้องการแห่งท้องถิ่นได้ แต่ทั้งนี้ต้องไม่ขัดต่อกฎหมายหรือข้อบังคับอื่นใดของรัฐ

1.2.7 หน่วยการปกครองท้องถิ่นเมื่อได้รับจัดตั้งขึ้นแล้วยังคงอยู่ในความรับผิดชอบและกำกับดูแลจากรัฐ เพื่อประโยชน์และความมั่นคงแห่งรัฐและประชาชนโดยส่วนรวม

องค์กรประกอบต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ ถือได้ว่าเป็นคุณลักษณะอันสำคัญของการปกครองท้องถิ่นในรูปของการปกครองตนเอง (local self-government)

1.3 ประวัติความเป็นมาของเทศบาล

แนวความคิดในการจัดการปกครองท้องถิ่นในประเทศไทยมีขึ้นครั้งแรกในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระองค์ทรงปฏิรูประเบียบวิธีการบริหารราชการแผ่นดินที่ปฏิบัติอยู่เดิมเสียใหม่เพื่อให้ทันกับนานาอารยประเทศ นอกจากนี้พระองค์ยังทรงมีพระราชดำริที่จะให้ประชาชนพลเมืองได้เข้ามีส่วนร่วมในการปกครองประเทศอีกด้วย เพื่อให้เป็นไปตามทัศนคติใหม่ของระบบการปกครองแบบตะวันตก อันเป็นผลสืบเนื่องจากการที่พระองค์ได้เสด็จทอดพระเนตรกิจการปกครองต่าง ๆ ในทวีปยุโรป (จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ, 2506 : 278)

สำหรับรูปการปกครองท้องถิ่นที่ได้ทรงเริ่มจัดตั้งนั้นพระองค์ทรงพระราชดำริให้ทดลองการปกครองฝึกฝนรูปการปกครองแบบสุขาภิบาลขึ้นในกรุงเทพฯ ก่อนเมื่อปี พ.ศ.2440 และได้ตราพระราชกำหนดสุขาภิบาลกรุงเทพฯ ร.ศ. 116 (พ.ศ.2440) แต่การจัดตั้งสุขาภิบาลในกรุงเทพฯ ยังไม่มีลักษณะเป็นการปกครองตนเอง เพราะกำหนดให้มีผู้บริหารเป็นข้าราชการประจำทั้งสิ้น ครั้นในวันที่ 18 มีนาคม ร.ศ.124 (พ.ศ.2448) พระองค์ได้ทรงจัดตั้งสุขาภิบาลตำบลท่าพลอม อำเภอเมืองสมุทรสาคร ซึ่งถือได้ว่าเป็นการปกครองหัวเมืองแห่งแรกของประเทศไทย ด้วยผลของการจัดสุขาภิบาลที่ท่าพลอมเป็นประโยชน์แก่ทางราชการ จึงมีการขยายการจัดตั้งสุขาภิบาลออกไปในท้องถิ่นต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น และถือกันว่าสุขาภิบาลเหล่านี้ คือ สถาบันปกครองท้องถิ่นอันเป็นที่มาของการปกครองรูปแบบเทศบาลในปัจจุบัน (สนธิ เตชานันท์, 2519 : 10)

พระราชประสงค์อันแน่วแน่ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงจัดให้มีการปกครองท้องถิ่นในรูปแบบเทศบาลขึ้นนั้น อาจยืนยันได้จากหลักฐานการพระราชทานสัมภาษณ์แก่ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ The New York Times ฉบับประจำวันที 28 เมษายน พ.ศ.2474 มีความตอนหนึ่งว่า (ประหยัด หงษ์ทองคำ, 2526 : 43)

เรากำลังเตรียมการออกพระราชบัญญัติเทศบาลขึ้นใหม่เพื่อทดลองเกี่ยวกับสิทธิเลือกตั้งภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมายนี้ ประชาชนจะมีสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล ข้าพเจ้าเห็นว่าสิทธิการเลือกตั้งของประชาชนควรจะเริ่มต้นที่การปกครองท้องถิ่นในรูปแบบเทศบาล ข้าพเจ้าเชื่อว่าประชาชนควรมีสิทธิมีเสียงในกิจการของท้องถิ่น เรากำลังพยายามให้การศึกษาเรื่องนี้แก่เขา ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นการผิดพลาด ถ้าเราจะมี การปกครองระบอบรัฐสภาก่อนที่จะ ประชาชนจะมีโอกาสเรียนรู้และมีประสบการณ์อย่างดีกับการใช้สิทธิเลือกตั้งในกิจการปกครองท้องถิ่น

1.4 การจัดตั้งเทศบาล

หลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ.2475 แล้ว ได้มีการตราพระราชบัญญัติระเบียบราชการบริหารแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2476 และกำหนดให้เทศบาลเป็นองค์กรบริหารรูปหนึ่งของราชการบริหารส่วนท้องถิ่นพร้อมกับการตราพระราชบัญญัติจัดระเบียบเทศบาล พ.ศ. 2476 ขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายฉบับแรกว่าด้วยการจัดระเบียบบริหารปกครองตนเองของเทศบาล และได้มีการปรับปรุงกฎหมายดังกล่าวอยู่เป็นระยะ ๆ จนกระทั่งในสมัยที่จอมพลแปลก พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีการตราพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ.2496 ขึ้น ใช้แทนกฎหมายเก่าทั้งหมด (กุลชน ชนาพงศธร, 2517 : 32 - 47) และในปัจจุบันได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมจนถึงฉบับที่ 11 พ.ศ.2543 จากบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าว ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาจัดตั้งท้องถิ่นเป็นเทศบาลไว้ 3 ประการ คือ

- 1) จำนวนและความหนาแน่นของประชากรในท้องถิ่นนั้น
- 2) ความเจริญทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยพิจารณาจากการจัดเก็บรายได้ตามที่

กฎหมายกำหนด และงบประมาณรายจ่ายในการดำเนินกิจการของท้องถิ่น

3) ความสำคัญทางการเมืองของท้องถิ่น โดยพิจารณาถึงศักยภาพของท้องถิ่นนั้นๆ สามารถพัฒนาความเจริญได้รวดเร็วมากน้อยเพียงใด

พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ.2496 แก้ไขเพิ่มเติมจนถึงฉบับที่ 11 พ.ศ.2543 ได้กำหนดเทศบาลไว้ 3 ประเภท ดังนี้

- 1) เทศบาลตำบล ได้แก่ ท้องถิ่นซึ่งมีพระราชกฤษฎีกายกฐานะขึ้นเป็นเทศบาลตำบล พระราชกฤษฎีกานั้นให้ระบุชื่อและเขตเทศบาลไว้ด้วย
- 2) เทศบาลเมือง ได้แก่ ท้องถิ่นอันเป็นที่ตั้งศาลากลางจังหวัดหรือท้องถิ่นที่มีราษฎรตั้งแต่หนึ่งหมื่นคนขึ้นไป ทั้งมีรายได้พอควรแก่การที่จะปฏิบัติหน้าที่อันต้องทำตามพระราชบัญญัตินี้ และมีพระราชกฤษฎีกายกฐานะเป็นเทศบาลเมือง พระราชกฤษฎีกานั้นให้ระบุชื่อและเขตเทศบาลไว้ด้วย
- 3) เทศบาลนคร ได้แก่ ท้องถิ่นที่มีราษฎรตั้งแต่ห้าหมื่นคนขึ้นไป ทั้งมีรายได้พอควรแก่การที่จะปฏิบัติหน้าที่อันต้องทำตามพระราชบัญญัตินี้ และมีพระราชกฤษฎีกายกฐานะเป็นเทศบาลนคร พระราชกฤษฎีกานั้นให้ระบุชื่อและเขตของเทศบาลไว้ด้วย

1.5 องค์การเทศบาล

ตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ.2496 ที่แก้ไขเพิ่มเติมจนถึงฉบับที่ 11 พ.ศ. 2543 มาตรา 14 แบ่งโครงสร้างของเทศบาลออกเป็น 2 ส่วน คือ สภาเทศบาล และคณะเทศมนตรี หรือนายกเทศมนตรีแล้วแต่กรณี

เทศบาลแห่งใดจะมีการบริหารในรูปแบบคณะเทศมนตรีหรือนายกเทศมนตรีให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของประชาชนในเขตเทศบาลแต่ละแห่งตามวิธีการที่กำหนดไว้ตามมาตรา 14

1.5.1. สภาเทศบาล

สภาเทศบาลประกอบด้วยสมาชิกซึ่งเลือกตั้งโดยราษฎร ตามมาตรา 15 มีจำนวน ดังนี้

1.5.1.1 สภาเทศบาลตำบล มีสมาชิกจำนวน 12 คน

1.5.1.2 สภาเทศบาลเมือง มีสมาชิกจำนวน 18 คน

1.5.1.3 สภาเทศบาลนคร มีสมาชิกจำนวน 24 คน

โดยสมาชิกสภาเทศบาลอยู่ในตำแหน่งคราวละ 4 ปี ถ้าตำแหน่งสมาชิกสภาเทศบาลว่างลงเพราะเหตุอื่นนอกจากถึงคราวออกตามวาระ ให้เลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลขึ้นแทน ภายใน 45 วัน นับแต่วันที่ตำแหน่งนั้นว่างลง เว้นแต่วาระของสมาชิกสภาเทศบาลจะเหลืออยู่ไม่ถึง 180 วัน สภาเทศบาลมีประธานสภาคนหนึ่ง และรองประธานสภาคนหนึ่ง ซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งจาก

สมาชิกสภาเทศบาลตามมติของสภาเทศบาล ในปีหนึ่งให้มีสมัยประชุม 2 สมัย หรือหลายสมัย แล้วแต่สภาเทศบาลจะกำหนด แต่ต้องไม่เกิน 4 สมัย ๆ ละไม่เกิน 15 วัน

1.5.2 คณะเทศมนตรี

ในกรณีที่ประชาชนในเขตเทศบาลใดออกเสียงแสดงประชามติให้การบริหารเทศบาลในรูปแบบคณะเทศมนตรี ให้เทศบาลนั้นมีคณะเทศมนตรีประกอบด้วยนายกเทศมนตรีคนหนึ่ง และเทศมนตรีตามจำนวนดังนี้ เทศบาลตำบล ให้มีเทศมนตรีไม่เกิน 2 คน เทศบาลเมือง ให้มีเทศมนตรีไม่เกิน 3 คน และเทศบาลนคร ให้มีเทศมนตรีไม่เกิน 4 คน

ตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ.2496 แก้ไขเพิ่มเติมจนถึงฉบับที่ 11 พ.ศ.2543 มีรายละเอียดและหลักการสำคัญโดยสรุปดังนี้

1.5.2.1 รูปแบบการบริหารเทศบาลแบบคณะเทศมนตรีหรือการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรง ต้องเป็นไปตามเจตนารมณ์ของประชาชนในเขตเทศบาลนั้น โดยวิธีออกเสียงประชามติตามหลักเกณฑ์และวิธีการจัดทำประชามติที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด

1.5.2.2 ในชั้นแรกให้มีการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรงทันที พร้อมกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลในเขตเทศบาลนครและเทศบาลเมือง เมื่อครบวาระของสภาเทศบาลดังกล่าวในปัจจุบัน หรือเมื่อมีการยุบสภาเทศบาล และเมื่อนายกเทศมนตรีและสมาชิกสภาเทศบาลในการเลือกตั้งครั้งนั้นได้เข้ารับตำแหน่งแล้ว จึงให้นำหลักการออกเสียงประชามติตามข้อ 1.5.2.1 มาใช้บังคับกับเทศบาลนั้น

1.5.2.3 เทศบาลตำบลใดที่เปลี่ยนแปลงฐานะเป็นเทศบาลเมืองภายหลังกฎหมายนี้มีผลใช้บังคับให้นำหลักการตามข้อ 1.5.2.2 มาใช้บังคับโดยอนุโลมกับเทศบาลนั้น

1.5.2.4 สำหรับเทศบาลตำบลอื่นนอกจากข้อ 1.5.2.1, 1.5.2.2 และ 1.5.2.3 ยังคงต้องบริหารในรูปแบบคณะเทศมนตรีต่อไป จนกว่าจะมีการเลือกตั้งทั่วไปหลังจากวันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2550 ให้นำหลักการตามข้อ 1.5.2.1 มาใช้บังคับสำหรับการเลือกตั้งทั่วไปในครั้งนั้น

1.6 การมีส่วนร่วมทางการเมืองในการปกครองท้องถิ่น : เทศบาล

การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น เป็นกิจกรรมทางการเมืองที่สำคัญสำหรับการปกครองท้องถิ่น ทั้งนี้ สืบเนื่องจากการปกครองท้องถิ่นเป็นผลมาจากการกระจายอำนาจของรัฐบาลมาให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีสิทธิมีเสียงดำเนินการปกครองตามวิถีทางของการปกครองระบอบประชาธิปไตย

การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในการปกครองท้องถิ่นของประชาชนนั้นอาจพิจารณาได้ในลักษณะพื้นฐาน เช่น ถ้าประชาชนต้องการคณะผู้บริหารท้องถิ่นที่ดีก็จะสนใจไปเลือกตั้งหากคนดีเข้าไปเป็นผู้บริหารท้องถิ่น เพราะการมีส่วนร่วมในทางการเมืองจะดูได้ทั้งด้านความต้องการของประชาชนหรือสิ่งที่ประชาชนกระทำ และด้านผลงานที่ผู้บริหารท้องถิ่นดำเนินการตอบสนองความต้องการของประชาชน ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีลักษณะเป็น “ระบบทางการเมือง” ซึ่งมีประเด็นพอจะสรุปได้ดังนี้ (คัดและดัดแปลงจาก ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2523 : 9-13)

- 1) เทศบาลเป็นการปกครองท้องถิ่นที่มีกระบวนการ และมีกิจกรรมทางการเมือง เป็นเสมือนระบบทางการเมืองระบบหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยสถาบันและกระบวนการทางการเมืองที่เรียกว่า “กระบวนการแปลงผัน” ได้แก่ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายนิติบัญญัติ
- 2) ปัจจัยนำเข้า (inputs) เพื่อป้อนเข้าสู่กระบวนการแปลงผัน ได้แก่ การเรียกร้อง และการสนับสนุนของประชาชน เช่น การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเรียกร้องให้กำจัดขยะ การเสียภาษี การปฏิบัติตามเทศบัญญัติ และการให้ความร่วมมือในด้านต่าง ๆ
- 3) ผลที่ได้รับจากกระบวนการแปลงผัน (outputs) ได้แก่ โครงการพัฒนาเทศบาล และการตัดสินใจในการดำเนินการด้านต่าง ๆ ของเทศบาล
- 4) ผลที่เกิดขึ้นจากการบริหารงาน และดำเนินโครงการต่าง ๆ ของเทศบาลและมีผลกระทบต่อประชาชนซึ่งก่อให้เกิดความต้องการใหม่ ๆ ขึ้น และหากว่าการบริหารงานของคณะเทศมนตรีไม่สามารถสนองตอบความต้องการของประชาชน ได้ก็จะส่งผลต่อการตัดสินใจในการเลือกตั้งครั้งต่อไป

อย่างไรก็ตาม การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนจะทำได้โดยวิธีใดอย่างใดบ้าง นั้น อาจพิจารณาจากลักษณะทั่วไปของการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ดังนี้ (ประธาน คงฤทธิศึกษาการ, 2526 : 16-19)

1.6.1 การเลือกตั้ง (election) การเลือกตั้งเป็นประเด็นสำคัญของการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของระบบการปกครองท้องถิ่น ถ้าประชาชนจะปกครองกันเองตามระบอบประชาธิปไตยแล้ว การเลือกตั้งโดยวิธีการใช้สิทธิออกเสียง ย่อมจะแสดงถึงการใช้ดุลพินิจการใช้สิทธิใช้เสียงของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ในการปกครองตนเอง กล่าวคือ ถ้าประชาชนสนใจเลือกเฟ้นคนดีเข้าไปเป็นตัวแทนของตนในสภาท้องถิ่นหรือเข้าไปเป็นฝ่ายบริหารก็ย่อมได้ตัวแทนที่มีคุณภาพ การเลือกตั้งหรือการใช้สิทธิของประชาชนดังกล่าว ก็ย่อมขึ้นอยู่กับการจัดการของรัฐ ซึ่งถ้าจะให้ประโยชน์อย่าง

กว้างขวางแก่ประชาชนในท้องถิ่นแล้ว ก็ไม่ควรจำกัดหรือกำหนดคุณสมบัติของการสมัครและการใช้สิทธิเลือกตั้งอันเป็นการกีดกัน โอกาสของประชาชนโดยไม่จำเป็น

1.6.2 การมีกิจกรรมเกี่ยวกับพรรคการเมือง (party activity) การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอีกอย่างหนึ่ง คือ การเข้าเป็นสมาชิกพรรค (party member) ช่วยทำงานให้กับพรรค (party worker) หรือเป็นผู้ที่สนับสนุนพรรค

1.6.3 การแสดงความคิดเห็นของประชาชน (public opinion) เป็นวิธีการของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองอาจทำได้โดยการแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์การบริหารงานของฝ่ายบริหารท้องถิ่น เพราะความคิดเห็นของประชาชนจะเป็นข้อมูลแก่ท้องถิ่นในการพัฒนาให้ตรงกับความต้องการของประชาชนได้

1.6.4 การจัดตั้งและการรวมกลุ่มผลประโยชน์ (interest group) การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในอีกรูปแบบหนึ่งก็คือ การที่ประชาชนในกลุ่มอาชีพต่าง ๆ จัดตั้งขึ้นเป็นกลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มผลประโยชน์เหล่านี้จะมีอิทธิพลมีอำนาจต่อรอง (bargaining power) ทางการเมือง นับเป็นผลดีแก่ประชาชนที่จะได้ธำรงรักษาไว้ซึ่งประโยชน์ของกลุ่ม

1.6.5 การแสดงออกของประชาชน (direct action) เป็นการแสดงออกของประชาชนด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การเดินขบวน การนั่งประท้วง การประท้วงเป็นการเรียกร้องความต้องการของประชาชน ซึ่งประชาชนอาจมีความเห็นไม่ตรงกับนโยบายสาธารณะหรือประเด็นสาธารณะก็ทำได้โดยการเดินขบวนแสดงมติ หรือการเสนอข้อคิดเห็นต่าง ๆ เพื่อให้ฝ่ายบริหารของหน่วยการปกครองท้องถิ่นได้ทราบโดยไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น ซึ่งเป็นการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในระบบการปกครองท้องถิ่นอย่างหนึ่ง

2. แนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย การศึกษาแนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมือง มีประเด็นที่เกี่ยวข้องครอบคลุมอยู่ 3 ประเด็น คือ ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง รูปแบบและกิจกรรมของการมีส่วนร่วมทางการเมืองและระดับของการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยมีรายละเอียดและเนื้อหา ดังนี้

2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมืองมีความหมายที่กว้างมาก เพราะครอบคลุมถึงกิจกรรมทุกชนิดที่เกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับสถาบันทางการเมืองของรัฐ โดยมีผู้ให้ความหมายแตกต่างกันไปตามทรรศนะและจุดเน้นของบุคคล ดังนี้

ไวเนอร์ (Weiner, 1971 : 161-163) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การปฏิบัติการโดยสมัครใจใด ๆ ที่ไม่ว่าจะบรรลุผลสำเร็จหรือไม่ จะมีการจัดการหรือไม่มี เกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่องและจะใช้วิธีการที่ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะมีอิทธิพลต่อการเลือกใช้นโยบายสาธารณะ การบริหารนโยบายสาธารณะ และการเลือกผู้นำทางการเมืองในระดับต่าง ๆ ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น

ไน และเวอร์บา (Nie and Verba, 1975 : 1) ได้อธิบายไว้ว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ กิจกรรมต่าง ๆ ของประชาชนที่ถูกต้องตามกฎหมาย มีวัตถุประสงค์และมีอิทธิพลต่อการเลือกเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือการกระทำที่กำลังดำเนินการอยู่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยเน้นว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองจะต้องมีลักษณะ ดังนี้

- 1) เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของปัจเจกชนรวมทั้งผู้ที่เชื้อชาติออกกฎหมาย แต่เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยอาชีพ รวมถึงเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เจ้าหน้าที่พรรคการเมืองและหัวคะแนน
- 2) เป็นกิจกรรมที่มีจุดมุ่งหมายที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการเลือกของรัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล
- 3) การเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองโดยการกระทำกิจกรรม

ฮันติงตันและโดมินิเกซ (Huntington and Dominguez, 1975 : 33) มีความเห็นว่าการมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง กิจกรรมหรือการกระทำของประชาชนที่ต้องการมีอิทธิพลเหนือการตัดสินใจของรัฐบาลโดยการกระทำ หรือความพยายามนั้นเป็นไปได้ทั้งถูกต้อง และไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ใช้หรือไม่ใช้กำลัง สำเร็จหรือล้มเหลว ทั้งที่สมัครใจหรือไม่สมัครใจ รวมถึงการเลือกตั้ง การร่วมในการรณรงค์หาเสียง การประท้วงและการใช้กำลังรุนแรง

มิลเบรท และโกเอล (Milbrath and Goel, 1977 : 2-8) ให้ความหมายไว้ว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ของปัจเจกชนที่ต้องการมีอิทธิพล หรือสนับสนุนต่อรัฐบาลและการเมือง ไม่เฉพาะแต่กฎหมายที่ประชาชนติดตามอยู่ แต่รวมถึงไปถึงกิจกรรมที่สนับสนุน และกระทำอย่างเป็นพิธีด้วย และมีความเห็นว่าการมีส่วนร่วมทางการเมือง อาจมองได้ในระดับจุลภาค ซึ่งเน้นปัจเจกชนและพฤติกรรมทางการเมืองของเขาเป็นหน่วยในการวิเคราะห์ ส่วนระดับมหภาค เน้นถึง

พฤติกรรมของกลุ่มชน หรือชุมชนเป็นหน่วยในการวิเคราะห์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจว่าทำไม ปังเจกชน หรือกลุ่มชน มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างไร

บูลลอค และแบรส (Bullock and Brass, 1977 : 458) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การที่บุคคลจะได้รับประโยชน์จากการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในการตัดสินใจกับสถาบันทางการเมืองและสังคม

แมคคอสกี (McClosky, 1968 : 252) กล่าวถึง การมีส่วนร่วมทางการเมืองว่าเป็น กิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นไปโดยความสมัครใจของสมาชิกในสังคมที่จะมีส่วนร่วมในการคัดเลือก ผู้ปกครองและกำหนดนโยบายสาธารณะ โดยทางตรงหรือทางอ้อม

ฮันติงตัน และเนลสัน (Huntington and Nelson, 1976 : 4-7) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ว่าเป็นกิจกรรมของประชาชนแต่ละบุคคลที่มีความมุ่งหมาย เพื่อที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล ซึ่งเน้นว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น หมายถึงเฉพาะการกระทำ (ไม่รวมถึงทัศนคติ) เป็นการกระทำของผู้มีส่วนร่วมที่เป็นประชาชนธรรมดา ซึ่งกิจกรรมทางการเมืองของผู้มีส่วนร่วมทางการเมืองที่เป็นประชาชนธรรมดานั้น จะเป็นลักษณะที่เป็นช่วง ๆ ไม่ต่อเนื่องกัน เป็นกิจกรรมที่ไม่เต็มเวลา และเป็นบทบาทรองจากบทบาทอื่น ๆ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมทางการเมือง ยังหมายความเฉพาะถึงการกระทำที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล อันเป็นความชอบธรรมในการตัดสินใจ แบ่งสรรสิ่งที่มีคุณค่าซึ่งมีอยู่อย่างจำกัดในสังคม แต่ไม่รวมถึงการกระทำที่มีจุดมุ่งหมาย

จรรยา สุภาพ (2522 : 343) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนที่จะพึงมีในการกำหนดนโยบาย และตัดสินใจในกิจกรรมต่าง ๆ ของรัฐบาล ในทางการเมือง หรือการมีส่วนร่วมของประชาชน เช่น การเข้าเป็นรัฐบาล การมีอิทธิพลต่อรัฐบาล การแสดงความคิดเห็นทางการเมืองเพื่อคัดค้านหรือมีอิทธิพลต่อกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับรัฐบาล ทั้งนี้ไม่ว่ากิจกรรมหรือการกระทำนั้นจะสัมฤทธิ์ผลหรือไม่ อาจเป็นไปได้ด้วยความสำนึกของตนเองหรือชักจูงระดมพลังให้เข้าร่วมกันก็ได้

โดยสรุปจากทฤษฎะที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่าการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การที่สมาชิกของสังคมมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งความคิดและการกระทำทางการเมืองตามความสมัครใจ โดยถูกต้องหรือไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ใช้กำลังหรือไม่ใช้กำลัง สำเร็จหรือล้มเหลว มีจุดมุ่งหมายทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายและการดำเนินงานของรัฐบาลไม่ว่าจะเป็นระดับชาติหรือระดับท้องถิ่น

2.2 รูปแบบและกิจกรรมของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

รูปแบบและกิจกรรมของการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีมากและแตกต่างกันไป
 แล้วแต่ระบบการเมือง ซึ่งนักคิดหลายท่านได้เสนอรูปแบบและประเภทของกิจกรรมการมีส่วนร่วม
 ทางการเมืองไว้แตกต่างกันตามทรรศนะของแต่ละท่าน ซึ่งรวบรวมไว้ดังต่อไปนี้

อัลมอนด์ และเพาเวล (Almond and Powell, 1966 : 145-148) ได้แบ่งรูปแบบของ
 การมีส่วนร่วมทางการเมือง ออกเป็น 2 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ แบบจารีตนิยม (conventional) และ
 แบบปฏิรูป (unconventional) ซึ่งแต่ละรูปแบบได้แบ่งแยกออกเป็นแบบย่อย ๆ ดังปรากฏในตาราง 2

ตาราง 2 รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามแนวคิดของ อัลมอนด์ และเพาเวล

แบบจารีตนิยม (conventional)	แบบปฏิรูป (unconventional)
การใช้สิทธิเลือกตั้ง	การยื่นข้อเรียกร้อง
การพูดคุยถกเถียงทางการเมือง	การเดินขบวนประท้วง
การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง	การเผชิญหน้าต่อผู้
การจัดตั้งและการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ	การละเมิดกฎระเบียบของสังคม
การติดต่อเป็นการส่วนตัวกับเจ้าหน้าที่	การใช้ความรุนแรงทางการเมือง
	การประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน
	การประทุษร้ายต่อบุคคล
	สงครามกองโจรและปฏิวัติรัฐประหาร

จะเห็นได้ว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบปกติธรรมดา เป็นไปในลักษณะที่
 ถูกต้องตามครรลอง หรือเป็นจารีตนิยมที่ปฏิบัติกันโดยทั่วไป แต่ลักษณะการมีส่วนร่วมแบบปฏิรูป
 นั้น ประชาชนจะมีกิจกรรมที่ไม่เป็นไปแบบปกติธรรมดาที่ปฏิบัติกันทั่วไป แต่เป็นการเรียกร้อง
 ประท้วงหรือเผชิญหน้าต่อผู้โดยการใช้อำนาจให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

มิลเบรท และ โกล (Milbrath and Goel, 1977 : 12 - 16) แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วม
 ทางการเมืองเป็น 6 รูปแบบ คือ

1) การเลือกตั้ง (voting) เป็นรูปแบบการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองที่แยกจากกิจกรรมเกี่ยวกับการรณรงค์หาเสียงและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง แต่รวมได้กับกิจกรรมที่เกี่ยวกับความรักชาติแบบต่าง ๆ เช่น การเคารพธงชาติ เคารพกฎหมาย การเสียภาษีและสนับสนุนให้ประเทศต่อต้านสงคราม มิตแบรทเห็นว่าการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้น เป็นการ แสดงออกถึงความเชื่อมั่นศรัทธาในระบบการเมืองมากกว่าเป็นการกระทำตามความต้องการของตนเอง

2) เป็นเจ้าหน้าที่พรรคการเมืองและเจ้าหน้าที่รณรงค์หาเสียง (party and campaign workers) การมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้เป็นการเข้าร่วมในพรรคการเมือง ขอบเขตของกิจกรรม ได้แก่ การมีบทบาทในการรณรงค์หาเสียง บริจาคเงินช่วยเหลือพรรคหรือผู้สมัคร ชักชวนประชาชน ไปลงทะเบียนเพื่อใช้สิทธิในการลงคะแนนเสียง การเข้าร่วมและสนับสนุนพรรคการเมือง เพื่อที่จะแก้ไขปรับปรุงชุมชน การมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้เป็นลักษณะแบบแผนของความสัมพันธ์ในขั้นต้นระหว่างปัจเจกชนกับรัฐ

3) เป็นผู้มีบทบาทในชุมชน (community activists) การมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้ ได้แก่ การรวมตัวขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาของสังคม โดยผู้มีบทบาทในชุมชนจะมีลักษณะคล้ายกับเจ้าหน้าที่พรรคและเจ้าหน้าที่รณรงค์หาเสียง เนื่องจากเป็นผู้มีความกระตือรือร้นสูง และมีระดับความผูกพันทางใจกับชุมชนสูงเช่นเดียวกัน ที่แตกต่างกัน ก็คือ ผู้มีบทบาทในชุมชนมีความเกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองและการรณรงค์หาเสียงน้อยกว่าผู้มีบทบาทในพรรคการเมือง

4) มีการติดต่อกับทางราชการ (contacting officials) การมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้เป็นเรื่องเฉพาะ เช่น การเสียภาษี การขอรับข้อมูลข่าวสารของทางราชการ เป็นต้น การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองแบบนี้เกือบไม่ใช่เป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามความหมายที่แท้จริง ซึ่ง ไน และเวอร์บา (Nie and Verba, 1975 : 26-44) เรียกการมีส่วนร่วมแบบนี้ว่าเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแคบ (parochial participation)

5) เป็นผู้ประท้วง (protestors) ได้แก่ การเข้าร่วมเดินขบวนตามท้องถนนหรือก่อการจลาจล (ถ้าจำเป็น) โดยไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน เพื่อบังคับให้รัฐแก้ไขปัญหาบางอย่างซึ่งเกี่ยวข้องกับการเมืองให้ถูกต้อง การประท้วงอย่างเปิดเผยต่อสาธารณชน การชุมนุมประท้วงต่อ รัฐบาล รวมทั้งการปฏิเสธ ไม่ยอมรับกฎหมายที่ไม่ยุติธรรม

6) เป็นผู้สื่อสารทางการเมือง (communicators) ลักษณะเช่นนี้ถือเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะผู้สื่อข่าว ได้แก่ การเก็บรักษาข้อมูลเกี่ยวกับการเมือง การให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเมืองแก่เพื่อนในชุมชน การให้ความสนใจกับทางราชการ และการเขียนจดหมายถึง

บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ กิจกรรมในแต่ละอย่างจะต้องแลกเปลี่ยนข่าวสารกันระหว่างในชุมชน ผู้สื่อข่าวสารมักมีการศึกษาสูงและจะวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลมากกว่าพวกเขาเจ้าหน้าที่ของพรรคการเมือง หรือผู้รักชาติแต่จะไม่แสดงออกด้วยการประท้วง

กล่าวโดยสรุป มิถแบรทและโกเอล แบ่งรูปแบบกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ 6 รูปแบบ คือ การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเป็นเจ้าหน้าที่พรรคการเมืองหรือเจ้าหน้าที่รณรงค์หาเสียง การเป็นผู้มีบทบาทในชุมชน เป็นผู้ติดต่อกับทางราชการ เป็นผู้ประท้วง และเป็นผู้สื่อสารทางการเมือง

2.3 ระดับของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมือง สามารถแบ่งเป็นรูปแบบกิจกรรมต่าง ๆ โดยจัดระดับของการมีส่วนร่วมทางการเมืองจากน้อยไปหามาก (ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์, 2518 และ Milbrath, 1977

อ้างถึงใน บรรพต วีระชัย และเผชิญ ศรีสุวรรณ, 2520 : 452 - 453) ปรากฏตามตาราง 3

ตาราง 3 ระดับของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ตามแนวคิดของ ณรงค์ สีนสวัสดิ์ และมิตแบรท

ณรงค์ สีนสวัสดิ์	มิตแบรท
<p>0 ไม่ไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง และไม่รู้ความเป็นไปทางการเมือง</p> <p>1 ไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง</p> <p>2 การร่วมโดยทางอ้อม (เช่น อ่านหนังสือพิมพ์ หรือดูโทรทัศน์ในเรื่องที่เกี่ยวกับการเมือง ถกปัญหาการเมือง ตัดกระดุมที่มีตราพรรคการเมือง</p> <p>3 ช่วยโฆษณาหาเสียง (เช่น แจกใบปลิว ทำแผนเลือกตั้ง)</p> <p>4 ผู้สมัครรับเลือกตั้ง (อาจได้ หรือ ไม่ได้)</p> <p>5 ผู้มีตำแหน่งทางการเมือง (เช่น ประธานาธิบดี นายกรัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นายเทศมนตรี เป็นต้น)</p>	<p>0 ไม่ได้จำแนกไว้</p> <p>1 รับฟังข่าวสารการเมือง</p> <p>2 ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง</p> <p>3 ชักชวนให้ผู้อื่นสนับสนุนการเมือง</p> <p>4 ชักชวนให้ผู้อื่นออกเสียงให้ผู้สมัครรับเลือกตั้ง ด้วยการคิดป้ายประกาศสนับสนุน</p> <p>5 ช่วยโฆษณาให้พรรคการเมืองหรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง</p> <p>6 ติดต่อแสดงความคิดเห็นหรือข้อเรียกร้องต่อเจ้าหน้าที่บ้านเมืองหรือนักการเมือง</p> <p>7 บริจาคเงินให้พรรคการเมืองหรือผู้สมัคร</p> <p>8 ติดตามการหาเสียงของนักการเมือง</p> <p>9 ช่วยเหลือผู้สมัครรับเลือกตั้งหาเสียง</p> <p>10 เป็นสมาชิกพรรค</p> <p>11 เข้ามีส่วนร่วมในการวางแผนของพรรค</p> <p>12 ช่วยหาเงินให้พรรค</p> <p>13 สมัครเข้าแข่งขันรับเลือกตั้ง</p> <p>14 เป็นเจ้าหน้าที่ของพรรคหรือได้รับเลือกตั้ง</p>

3. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง

นักสังคมศาสตร์ได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผล หรือเป็นสาเหตุของการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยหาเหตุผลว่าเหตุใดสังคมหนึ่งจึงมีการขยายตัวของการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างรวดเร็ว แต่ในอีกสังคมหนึ่งยังมีลักษณะที่เกือบไม่มีส่วนร่วมทางการเมืองเลย ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผล

ต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อม ปัจจัยคุณลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจ โดยนักสังคมศาสตร์ให้ทัศนะไว้สรุปได้ดังนี้

3.1 ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ทัศนคติทางการเมือง ความเชื่อ แรงขับ บุคลิกภาพ ความต้องการทางด้านจิตใจและร่างกาย (มิลเบรท และ โกลด์, 1977 : 30 – 42)

3.2 ปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อม สภาพแวดล้อมซึ่งมีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สำคัญ มีดังนี้ (มานะศรี ยงเจริญ, 2522 : 124 – 143)

3.2.1 ระดับการพัฒนา เมื่อสังคมมีการพัฒนา ก็จะขยายตัวไปสู่ความทันสมัย (modernization) โดยมีการขยายตัวของเมือง (urbanization) มีการพัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศ (industrialization) เมื่อมีการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมแล้ว ประชาชนก็จะมีระดับการศึกษาสูงขึ้น มีความคาดหวังและมีความทะเยอทะยานสูงขึ้น ก็เป็นเพราะเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของทัศนคติทางสังคม (social mobilization) ขณะเดียวกันถ้าสังคมมีการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ต่ำ ประชาชนมีความคับข้องใจ หากความคับข้องใจนั้นไม่ได้รับการแก้ไข ประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยสร้างข้อเรียกร้องเข้าสู่ระบบการเมืองมากยิ่งขึ้น (ฮันติงตัน และ เนลสัน, 1976 : 33 – 34)

3.2.2 กลุ่มการเมืองหรือสถาบันทางการเมือง เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มผลประโยชน์ของบุคคล การรวมตัวกันของบุคคลที่มีผลประโยชน์คล้ายคลึงกันเหล่านี้ จะผลักดันให้กลุ่มการเมืองหรือสถาบันทางการเมืองที่คนสนับสนุนดำเนินนโยบายทางการเมืองที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มของตนให้มากที่สุด จึงมีลักษณะการเข้าร่วมทางการเมืองในลักษณะต่าง ๆ เช่น การไปใช้สิทธิเลือกตั้งพรรคการเมือง หรือกลุ่มการเมืองใดการเมืองหนึ่ง การให้เงินสนับสนุนพรรค เป็นต้น

3.2.3 ลักษณะการเลือกตั้ง ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเฉพาะด้านการเลือกตั้ง คือ ความรู้สึกที่มีต่อการเลือกตั้ง บุคคลมีแนวโน้มที่จะไปเลือกตั้ง เพราะเขารู้สึกว่าเป็นสิ่งสำคัญ นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่น ๆ อีกเช่น ความเข้าใจในการเลือกผู้สมัคร การโฆษณา สื่อสาร ตลอดจนเขตเลือกตั้งที่มีความชัดเจน เป็นต้น

3.3 คุณลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจ เป็นตัวแปรที่มีผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองที่เป็นรูปธรรมและชัดเจนมากที่สุด ตัวแปรอิสระ (independent variable) ที่มีผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ได้แก่ การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม อายุ ความแตกต่างทางเพศ อาชีพ รายได้ ปัจจัยเหล่านี้มีสหสัมพันธ์สูงต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง

จากการวิเคราะห์เอกสารข้างต้น พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อม รวมทั้ง

ปัจจัยด้านคุณลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจ อันประกอบด้วย เพศ อายุ การศึกษา รายได้ อาชีพ ความรู้ในด้านการเมืองการปกครองท้องถิ่น และการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม

4. แนวคิดและทฤษฎีพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

4.1 ความหมายและความสำคัญของการเลือกตั้ง

การเลือกตั้งเป็นกิจกรรมทางการเมืองที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ด้วยการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนของตนเพื่อเข้าไปทำหน้าที่ในรัฐสภาและในรัฐบาล ซึ่งเป็นกลไกที่แสดงออกถึงเจตจำนงของประชาชนในการเรียกร้องและสนับสนุนให้มีการปฏิบัติหรือละเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในทางการเมือง (กรมลดทองธรรมชาติ, 2531 : 1)

ดังนั้นการเลือกตั้งจึงเป็นกระบวนการในการถ่วงดุลบุคคลโดยประชาชนเพื่อเข้าไปทำหน้าที่แทนตน ส่วนคุณภาพหรือความสำเร็จของการเลือกตั้งนั้นขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่เป็นไปตามครรลองของประชาธิปไตย นั่นคือประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะต้องไปใช้สิทธิลงคะแนนเลือกตั้ง โดยมีจิตสำนึกหรือเหตุผลในเชิงการเมือง กล่าวคือประชาชนต้องตระหนักในคุณค่าและเห็นความสำคัญของการเลือกตั้ง เพื่อผลักดันให้ผู้ที่ตนพอใจได้รับการเลือกตั้งเข้าไปทำหน้าที่ หรือเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในรัฐบาล ดังนั้นเหตุผลหรือความสำนึกในเชิงการเมืองจึงเป็นหัวใจสำคัญของการเลือกตั้งที่มีความหมายตามนัยของประชาธิปไตย

ด้วยเหตุนี้การเลือกตั้งจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยแบบมีตัวแทน ทั้งนี้เพราะจะเป็นกลไกทางการเมืองที่นำไปสู่การได้มาซึ่งตัวแทนไปทำหน้าที่ทางการเมืองการปกครองเพื่อตอบสนองต่อความต้องการและผลประโยชน์ของประชาชน ซึ่งเป็นการแสดงออกว่าอำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน อีกทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนมีอำนาจที่จะดำเนินการ ดังต่อไปนี้

1) เลือกผู้แทนเข้าไปปฏิบัติหน้าที่แทนตนในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง

เช่น การบัญญัติกฎหมาย และควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล

2) เลือกรัฐบาลเพื่อทำหน้าที่ในการบริหารราชการแผ่นดินหรือดำเนินการปกครอง

3) เลือกรัฐบาลเพื่อกำหนดนโยบายที่จะใช้ในการปกครองประเทศ

อย่างไรก็ตาม ความหมายของการเลือกตั้งนั้น อาจพิจารณาได้อีกในแง่ของ “สัญลักษณ์” ที่ทำให้บุคคลที่ไปใช้สิทธิเกิดความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กล่าวคือการเลือกตั้งเป็นพิธีที่

สำคัญในการ ปกครองแบบประชาธิปไตยทำนองเดียวกันกับพิธีทางศาสนา ซึ่งทำให้ประชาชนมีความรู้สึกว่าคุณได้ทำหน้าที่พลเมืองดี นอกเหนือจากการเลือกตั้งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยแบบมีตัวแทน นอกจากนี้ทฤษฎีประชาธิปไตย ยังเน้นว่าการเลือกตั้งมีความสำคัญในลักษณะที่แฝงเร้นต่อระบบการเมืองอยู่หลายประการ เช่น ทำให้อำนาจของรัฐบาลมีความชอบธรรม เนื่องจากรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งเป็นที่ยอมรับจากประชาชน ซึ่งจะช่วยคลายความตึงเครียด หรือ ลดความขัดแย้งทางการเมืองและทางสังคมลงได้ กล่าวคือ กลุ่มทางสังคมมีความต้องการที่แตกต่างกัน อาจเกิดความขัดแย้งกัน เนื่องจากกลุ่มต่าง ๆ อาจจะได้ในสิ่งที่ตนต้องการ โดยการเรียกร้องผ่านกระบวนการเลือกตั้ง ซึ่งจะดีกว่าการใช้กำลังเข้าแย่งชิงผลประโยชน์ต่อกัน นักวิชาการจึงสรุปความสำคัญของการเลือกตั้งที่มีต่อการเมืองการปกครองไว้ ดังนี้ (พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, ม.ป.ป. : 5 - 6)

- 1) เป็นการเลือกผู้ปกครองหรือรัฐบาลที่จะมาทำการปกครอง
- 2) เป็นกลไกเชื่อมโยงความต้องการของประชาชนให้เข้ากับนโยบายสาธารณะ
- 3) สร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้แก่ผู้ปกครอง
- 4) เป็นกลไกหรือห้ามล้อทางการเมืองการปกครอง
- 5) ลดความตึงเครียดและความขัดแย้งทางการเมืองและสังคม
- 6) ทำให้เกิดบูรณาการทางการเมือง
- 7) ทำให้เกิดการระดมมวลชนเข้าสู่กระบวนการปกครองในระบอบ

ประชาธิปไตยและประสานประโยชน์ให้ประชาชนเห็นความจำเป็นในการปฏิบัติหน้าที่พลเมืองดี

4.2 ทฤษฎีพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

พฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นปรากฏการณ์ของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองที่มีปัจจัยเกี่ยวข้องกัน ทั้งนี้เพราะพฤติกรรมของมนุษย์ในทางการเมืองเศรษฐกิจและสังคม เป็นผลของการตัดสินใจและตกลงใจภายใต้สภาวะของวัฒนธรรม สภาพแวดล้อม บุคลิกภาพ ความเชื่อ ค่านิยม และความสนใจของแต่ละคน จากการศึกษาพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของไทยที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่าการพัฒนาขึ้นและจากความสนใจของนักสังคมศาสตร์ ก็ให้ความสนใจในอิทธิพลของสถานภาพทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มีต่อพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของบุคคลเป็นเบื้องต้น โดยมีข้อบ่งชี้จากการศึกษา อาชีพ กลุ่มชาติพันธุ์ หรือกลุ่มวัฒนธรรม รวมทั้งชนกลุ่มน้อยในที่ต่าง ๆ และแบบแผนการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีด้วย ต่อมาจึงให้ความสนใจถึงอิทธิพลของปัจจัยด้านจิตวิทยา หรือความรู้สึกแปลกแยกตนเองออกจากการเมือง (political alienation) การสังกัดกลุ่มหรือการสังกัดพรรคการเมือง เป็นต้น นักสังคมศาสตร์ ได้แบ่งทฤษฎีของพฤติกรรม

การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ ๆ ด้วยกัน อันได้แก่ ทฤษฎีปัจจัยตัวกำหนด (Deterministic Theory) ทฤษฎีความสำนึกเชิงเหตุผล (Rational Theory) ทฤษฎีระบบ (System Theory) และทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) (*อ้างถึงใน* เดชา ใจยะ, 2532 : 19 – 28) ดังนี้

4.2.1 ทฤษฎีปัจจัยตัวกำหนด,

ทฤษฎีปัจจัยตัวกำหนดของลาซาร์สเฟลด์และคณะ (Lazarsfeld, Berelson and Gaudet, 1944 : 257 – 291) ระบุว่า “ปัจจัยทางสังคมเป็นตัวกำหนดที่สำคัญของพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง” ทฤษฎีนี้เสนอว่า ปัจจัยทางสังคมอันเป็นภูมิหลังของบุคคล ทั้งในระดับกว้างทั่วไป เช่น สถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ เชื้อชาติ ชีวิตในแต่ละวัย จนถึงช่วงที่จะมีการตัดสินใจก็มีอิทธิพลมากต่อพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

4.2.2 ทฤษฎีความสำนึกเชิงเหตุผล ทฤษฎีความสำนึกเชิงเหตุผล เน้นที่ปฏิริยาความสำนึกตรรกะรองของผู้ไปใช้สิทธิออกเสียงที่มีต่อการบริหารการเลือกตั้งนโยบายของพรรค และสภาพของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ลักษณะดังกล่าวนี้คล้ายกับกรอบความคิดเชิงเหตุผล (rational framework) ของผู้ไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ซึ่งเหมือนกับการตัดสินใจของผู้บริโภคในทางเศรษฐศาสตร์

4.2.3 ทฤษฎีระบบ

นักสังคมวิทยาถือว่า สังคม เปรียบเสมือนสิ่งที่มีชีวิตอย่างหนึ่ง และอาจศึกษาการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ โดยถือว่าสังคมเป็นระบบที่ประกอบไปด้วยส่วนต่าง ๆ และในแต่ละส่วนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน เนื่องจากส่วนย่อยภายในระบบมีลักษณะเป็นของตนเองต่างกระทำหน้าที่ (function) การเปลี่ยนแปลงทางลักษณะและหน้าที่ของส่วนย่อยจึงมีผลกระทบต่อส่วนย่อยอื่น ๆ และต่อระบบโดยรวมอีกด้วย เพราะแต่ละส่วนต่างมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดดุลยภาพทางสังคม (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2523 : 2) เปรียบได้กับประชาชนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การที่พวกเขาไปใช้สิทธิเลือกตั้งนั้น ถือว่าได้ทำหน้าที่เลือกผู้แทนเข้าไปทำหน้าที่ในสภา หากประชาชนส่วนใหญ่ได้ไปทำหน้าที่ของตนแล้วจะทำให้คณะผู้บริหาร สมาชิกสภา ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของระบบการเมือง ท้องถิ่นก็จะทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ได้อย่างเต็มที่ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าแต่ละส่วนต่างก็มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน

4.2.4 ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน

โฮมานส์ (Homans) (*อ้างถึงใน* สุวิทย์ รุ่งวิสัย, 2528 : 14) ได้พัฒนาทฤษฎีการแลกเปลี่ยน โดยเปรียบเทียบกับพฤติกรรมของมนุษย์ซึ่งไม่แตกต่างจากสัตว์โลกชนิดอื่น คือมนุษย์จะคบหาสมาคมกันอย่างไรก็ดีหรือ ไม่ก็ขึ้นอยู่กับ การตอบสนองความต้องการและทำประโยชน์

ช่วยเหลือกันและกัน ซึ่งถือได้ว่าเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของคนในการอยู่ร่วมกัน การกระทำ หรือ การแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งแก่อีกฝ่ายหนึ่ง อันทำให้ตนเองได้รับประโยชน์มากที่สุด แม้จะสูญเสียอะไรไปบ้างก็จะเป็นการสูญเสียเพียงเล็กน้อยซึ่งผลจากการที่เราได้กระทำไปคือรางวัล

ดังนั้น การที่ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้ง จึงเป็นการแสดงออกโดยอาศัยทฤษฎี ปัจจัยตัวกำหนด ทฤษฎีความสำนึกเชิงเหตุผล ทฤษฎีระบบ และทฤษฎีการแลกเปลี่ยน เพราะว่าปัจจัย ทางสังคม ได้แก่ สถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ เช่น อายุ เพศ รายได้ อาชีพ การศึกษา การเป็น สมาชิกกลุ่ม และความสัมพันธ์เชิงประมุขมิ อัน ได้แก่ การเป็นเครือญาติ การเคยอยู่ร่วมในสถาบันหรือ สำนักเดียวกัน จะเป็นปัจจัยตัวกำหนดให้ประชาชนได้ตัดสินใจใช้สิทธิเลือกตั้งว่าจะเข้าไปในแบบใด อีกทั้งการมีความสำคัญอย่างมีเหตุผล และการที่คนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมต้องไปทำหน้าที่เลือกตั้ง เพื่อให้สังคมได้คัดเลือกตัวแทนเข้ามาเป็นผู้บริหารท้องถิ่นและหากมองในแง่ของทฤษฎีการแลกเปลี่ยน ก็จะเห็นว่า การที่ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้งก็เพื่อตอบสนองผลประโยชน์ของคนที่จะได้รับนั่นเอง ทั้งหมดดังกล่าวนี้จะมีผลต่อการตัดสินใจของประชาชนในการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง

กล่าวโดยสรุป ผู้วิจัยนำทฤษฎีทั้ง 4 กลุ่มนี้ เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย (theoretical framework) โดยนำตัวแปรคุณลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจ และความสัมพันธเชิงประมุขมิของ ประชาชนมาเป็นตัวแปรในการวิจัย ศึกษาหาความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนทางด้านการเมือง โดยเฉพาะในการไปใช้สิทธิเลือกตั้งว่าเป็นไปในลักษณะอย่างไร

5. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรทางด้านคุณลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจ

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่ผ่านมา โดยจะกล่าวถึงตัวแปรต่าง ๆ ที่น่าจะมีความสำคัญต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในการปกครองท้องถิ่น โดยเฉพาะการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ซึ่งสามารถแยกพิจารณาแต่ละตัวแปรได้ดังต่อไปนี้

5.1.1 อายุ จากการศึกษาของสุจิต บุญบงการ และพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว (2527 : 235 – 244) ศึกษาวิจัยพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงของคนไทยในการเลือกตั้งทั่วไปในปี พ.ศ.2522 พบว่า ผู้ที่มีอายุในวัยกลางคน และวัยหนุ่มสาวมีแนวโน้มเลือกพรรคมากกว่าตัวบุคคล ส่วนผู้ที่มีอายุมากมีแนวโน้มเลือกตัวบุคคลมากกว่า ส่วนกลุ่มวัยกลางคนมีแนวโน้มเลือกพรรคโดยคำนึงถึงนโยบายพรรคมากกว่าผู้สูงอายุ หรือผู้ที่อยู่ในวัยหนุ่มสาว ทำนองเดียวกันกับ เทวินทร์ ตติยรัตน์ (2532 : 113) ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการปกครองรูปเทศบาล ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาล

เมืองนครพนม พบว่า อายุเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง กล่าวคือ ผู้มีอายุสูงขึ้นเท่าใดยิ่งทำให้มีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น เช่นเดียวกับ เลน (Lane, 1965 : 216-219) ที่ศึกษาเรื่องช่วงชีวิตของคนต่อพฤติกรรมทางการเมือง พบว่า ช่วงชีวิตของบุคคลจะมีพฤติกรรมทางการเมืองที่แตกต่างกัน กล่าวคือ บุคคลเมื่อเข้าสู่วัยกลางคนมีแนวโน้มเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งตรงกันข้ามกับ ประสิทธิ์ สันติกาญจน์ (2530 : 76) ที่ศึกษาการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า อายุไม่มีความสัมพันธ์กับการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง รวมทั้ง ดำรง ดิสกุล (2538 : 109) ที่ศึกษาการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง ศึกษากรณีการให้รางวัลในการมาใช้สิทธิเลือกตั้งในจังหวัดยะลา พบว่า อายุไม่มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองเช่นกัน

5.1.2 การศึกษา สุจิต บุญบงการ และพรศักดิ์ พ่องแผ้ว (2527 : 235-244) ศึกษาวิจัยพฤติกรรมการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งของคนไทยในการเลือกตั้งทั่วไป ปี พ.ศ. 2522 พบว่า การศึกษามีผลอย่างมากต่อความแตกต่างในพฤติกรรมออกเสียงเลือกตั้ง คือผู้ที่มีการศึกษาดำถูกชักชวนให้ไปลงคะแนนเสียงได้ง่ายกว่า มีแนวโน้มตัดสินใจเลือกใครได้เร็วและแน่นอนกว่าผู้มีการศึกษาสูง ผู้มีการศึกษาสูงมีแนวโน้มที่จะลงคะแนนโดยคำนึงถึงพรรคและให้ความสำคัญในนโยบายพรรคมากกว่าตัวบุคคล ส่วนชัยวัฒน์ รัชจร (2522 : 195) ที่ศึกษาความเข้าใจทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองจังหวัดชลบุรี ในปี พ.ศ.2520 พบว่า ผู้ที่มีระดับการศึกษายังสูงจะมีความเข้าใจทางการเมืองและมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำ เช่นเดียวกับ ดาห์ล (Dahl, 1961 : 170-175) ที่ศึกษาเรื่องการเมืองมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองของประชาชน พบว่า การศึกษามีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง เช่นเดียวกับ อัลมอนด์ และเวอร์บา (Almond and Verba, 1963 : 98 - 102) ที่ศึกษาวัฒนธรรมของพลเมืองหรือประชาสังคม (The Civic Culture) พบว่า ผู้ที่มีการศึกษาสูงจะมีความคิดเห็นในเรื่องทางการเมืองกว้างไกลและจากการศึกษาของอิงเคเลส (Inkeles) (*อ้างถึงใน* บุญยิ่ง โหมตเทศน์, 2530 : 15) ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในประเทศกำลังพัฒนา 6 ประเทศ พบว่า ผู้ที่มีการศึกษาสูงจะมีความมั่นใจในทางการเมืองสูง และผู้ที่มีข่าวสารทางการเมืองมากมักจะไปลงคะแนนเสียงมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาต่ำกว่า ซึ่งแตกต่างจากการศึกษาของ ชวนะ ภวานนท์ (2526 : 253) ที่ศึกษาความรู้สึกในด้านความสามารถทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์ในระบอบประชาธิปไตย ศึกษาวิเคราะห์เฉพาะกรณีของเทศบาลตำบลโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า กลุ่มผลประโยชน์ภายในเขตเทศบาลตำบลโนนสูงมีความสำนึกและเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองสูงจะเป็นกลุ่มที่มีการศึกษาต่ำ ซึ่งตรงกันข้ามกับการศึกษา

ของ จิรายุทธ วัจนะรัตน์ (2525 : 217 – 222) ที่ศึกษาการไม่ไปออกเสียงเลือกตั้ง ศึกษากรณีผู้ที่ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งซ่อมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ.2529 เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร พบว่า ประชาชนทุกระดับการศึกษา มีทัศนคติต่อบทบาทและพฤติกรรมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ไม่แตกต่างกัน

5.1.3 รายได้ รายได้มีความสำคัญต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของ ตม ทรัพย์เจริญ (2525) ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในประเทศไทย พบว่า ผู้ที่มีรายได้สูงจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้ที่มีรายได้ต่ำ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุรัสวดี หุ่นพยนต์ (2528 : 119) ซึ่งศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนของประชาชนยากจน ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านเขาดิน ตำบลวังน้ำลึก อำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์ ที่พบว่าฐานะทางเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับที่แตกต่างกัน เช่นเดียวกับ บุญยิ่ง โหมดเทศน์ (2530 : 68) ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่น กรณีศึกษาเทศบาลเมืองชุมพร พบว่า รายได้เป็นตัวแปรที่มีความสำคัญต่อการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนมากที่สุด และแทมเบียร์ (Tambiah, 1981 *อ้างถึงใน* อนุภาพ ธีรลาภ, 2528 : 180) ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์เชิงสมภูมิต่างกัน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ผู้ที่มีฐานะดี มีความพร้อมทางการเงินสามารถเข้าร่วมเสียสละหรือเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองได้มากกว่าผู้ที่มีฐานะทางการเงินต่ำ เนื่องจากผู้ที่มีฐานะทางการเงินต่ำมีความยากลำบากในการทำมาหากิน

5.1.4 อาชีพ ลิปเซท (Lipset, 1960 : 84) ได้ทำการศึกษาการเลือกตั้งในกลุ่มประเทศประชาธิปไตยในซีกโลกตะวันตก พบว่า กลุ่มอาชีพมีความเกี่ยวข้องกับการเข้าไปมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งมากน้อยต่างกัน ส่วน มนูญ รูปขจร (2526 : 48-50) ได้ศึกษาลักษณะทางสังคมอุดมการณ์ประชาธิปไตยของสมาชิกรัฐสภาที่ดำรงตำแหน่งอยู่ใน พ.ศ.2525 พบว่า สมาชิกที่เคยมีอาชีพด้านธุรกิจส่วนตัวหรือมีอาชีพธุรกิจเอกชน ส่วนใหญ่จะมีอุดมการณ์ประชาธิปไตยสูงกว่าผู้ที่เคยหรือมีอาชีพเป็นข้าราชการฝ่ายทหารหรือตำรวจ สำหรับ สุจิต บุญบงการ และ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว (2527 : 235 - 244) ที่ศึกษาวิจัยพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทยในการเลือกตั้งทั่วไป ปี พ.ศ.2522 พบว่า ผู้ประกอบอาชีพที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูงจะไปลงคะแนนเสียงโดยสำนักในหน้าที่ของพลเมือง รวมทั้งตัดสินใจได้เร็วกว่าและมีแนวโน้มเลือกพรรคมากกว่าผู้ประกอบอาชีพที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ

5.1.5 ความรู้ในด้านการเมืองการปกครองท้องถิ่น ประสิทธิ์ พรรณพิสุทธิ์ (2513) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองแบบสุขาภิบาล ศึกษาจากสุขาภิบาลพุทธไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า การที่ประชาชนไม่ได้เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองเท่าที่ควรนั้นเกิดจากความไม่รู้ ไม่เข้าใจในการปกครองตนเองเป็นประการสำคัญที่สุด ส่วนการศึกษาของคณะอาจารย์ผู้ทำการวิจัย คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2515) เห็นว่าการเรียนรู้ทางการเมืองของประชาชน ยังเป็นความเข้าใจในลักษณะที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งจะมีผลต่อบทบาทและการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ตลอดจน วิจารณ์ ปราโมช ณ อยุธยา (2520 : 149) ที่ศึกษาเรื่องทัศนคติทางการเมือง ความรู้ความเข้าใจและความสนใจในการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในกรุงเทพมหานคร เมื่อ 4 เมษายน พ.ศ.2519 พบว่า ผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในระบบการเมืองที่ดีจะมีทัศนคติในทางบวกต่อการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

5.1.6 การเป็นสมาชิกกลุ่ม จากการศึกษาของประสิทธิ์ สันติกาญจน์ (2530 : 88) ที่ศึกษาการเข้าร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าบุคคลที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับองค์กรมาก มีความโน้มเอียงที่จะมีความรู้สึกในด้านความสามารถทางการเมืองสูง อีกทั้ง คอนเฮาเซอร์ (Kornhauser, 1959 : 41) พบว่า การที่สังคมหนึ่งมีกลุ่มองค์กรมากมายที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าเป็นสมาชิกจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองและความเป็นประชาธิปไตยในสังคมนั้นด้วย รวมทั้งอัลมอนด์ และเวอร์บา (Almond and Verba, 1963) กล่าวว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มมีความสัมพันธ์กับความรู้สึกในด้านความสามารถทางการเมืองเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะนำไปสู่การเข้าร่วมทางการเมืองของบุคคล แต่จากการศึกษาของ นูญย้ง โหมดเทศน์ (2530 : 75) ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่น กรณีศึกษาเทศบาลเมืองชุมพร พบว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

5.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรความสัมพันธ์เชิงประมุขุมิ

การเป็นเครือข่าย พิศิ ใจซื่อ (2523 : 102-111) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง พบว่า ความเป็นญาติมีความความสัมพันธ์กับการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ซึ่งตรงกันข้ามกับการศึกษาของสุนัยวิชัยมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (2543) ที่ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่าประชาชนไปเลือกตั้งเพราะความเป็นเครือญาติพี่น้องและเพื่อน เพียงร้อยละ 4.0 เท่านั้น

5.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องของเนื้องานด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง

งานวิจัยที่นำเสนอต่อไปนี้เป็นผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง การปกครอง มีผู้ที่ศึกษาวิจัยไว้หลายท่าน เช่น สุรพล สายพันธ์ (2519) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองของประชาชนในกรุงเทพมหานคร ศึกษาเฉพาะกรณีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัดที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง และสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร 2518 พบว่า การเลือกตั้งเป็นไปตามหลักการและวิธีการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตยที่ประชาชนสามารถใช้สิทธิของตนได้อย่างเต็มที่ แต่ประชาชนกลับมาใช้สิทธิเพียงเล็กน้อย เช่นเดียวกับ ชัยวัฒน์ รัฐขจร (2522) ที่ศึกษาความเข้าใจทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี พบว่า ประชาชนมีความรู้ทางการเมืองระบอบประชาธิปไตยค่อนข้างต่ำ มีสาเหตุเกิดจากความเคยชินต่อการปกครองในระบบเดิมไม่เคยชินกับรูปแบบการปกครองแบบสุขาภิบาลที่รัฐเป็นผู้หยิบยื่นให้ และยังไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเท่าที่ควร รวมทั้ง เทวินทร์ ตติยรัตน์ (2532) ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการปกครองรูปแบบเทศบาล ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลเมืองนครพนม พบว่า ประชาชนในเขตเทศบาลมีส่วนร่วมทางการเมืองมาก และระดับการมีส่วนร่วมนั้น ประชาชนมีส่วนร่วมในด้านการไปออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งมากที่สุด รองลงมา คือ ชักชวนให้ผู้อื่น สนทนาเรื่องการเมืองและมีส่วนร่วมด้านการติดต่อแสดงความเห็นเห็น หรือเรียกร้องต่อเจ้าหน้าที่ บ้านเมือง หรือนักการเมือง น้อยที่สุด สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง พบว่า อายุ และความรู้ความเข้าใจทางการเมืองเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพล คือ ยิ่งมีอายุสูงขึ้น หรือมีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองมากขึ้นเท่าใดก็ยิ่งมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ส่วนเพศ ระดับการศึกษา และการเป็นสมาชิกกลุ่ม พบว่า เป็นเพราะประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในระบบการเมืองการปกครองท้องถิ่นน้อยจึงไม่รู้ว่าตนมีบทบาทหน้าที่อย่างไร อีกทั้งเทศบาลขาดการประชาสัมพันธ์ที่ดี ประชาชนจึงไม่ศรัทธาต่อคณะผู้บริหารและสมาชิกสภาเทศบาล รวมทั้งความบกพร่องของบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ก็เป็นสาเหตุอย่างหนึ่งที่ทำให้ประชาชนไม่เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง

ดังนั้น ตัวแปรทางด้านคุณลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ อายุ การศึกษา รายได้ อาชีพ และความรู้ในด้านการเมืองการปกครองท้องถิ่น การเป็นสมาชิกกลุ่ม รวมทั้งตัวแปรด้านความสัมพันธ์เชิงปรนอมุมิ ซึ่งได้แก่ การเป็นเครือญาติ และการเคยอยู่ร่วมในสถาบันหรือสำนักเดียวกันนี้ น่าจะมีความสำคัญหรือมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเฉพาะในการเลือกตั้ง เพราะฉะนั้น การเลือกตัวแปรอิสระเหล่านี้มาศึกษา จึงคาดว่าจะได้ผลสรุปที่น่าสนใจ หากการวิเคราะห์ตัวแปร

แต่ละตัวสามารถอธิบายเงื่อนไข หรือสาเหตุเชิงบวก และเชิงลบในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเฉพาะการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลตำบลปะดู อำเภอสุไหงปาดี จังหวัดนราธิวาส

6. กรอบแนวคิดในการวิจัย (Research Frame)

ผู้วิจัยได้อาศัยแนวความคิดเชิงทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้นเป็นฐาน ในการสร้างกรอบแนวคิดการวิจัยในครั้งนี้ ดังรายละเอียดตามแผนภาพ 1

แผนภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

